

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

Nu bij je boek
mijn.examenbundel.nl
Online oefenen, video's en meer

2022|2023

havo

Maatschappijwetenschappen

ThiemeMeulenhoff

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

2022 | 2023

S. van den Broek

havo

Maatschappijwetenschappen

mijn.examenbundel.nl

} Slagen zonder examenstress doe je met [Examenbundel](#), [Samengevat](#), [Examenidoom](#) en [Zeker Slagen!](#)
Alles voor je schoolexamens en je centrale examens in je boeken, maar ook online.

**Overzicht
van al je
examenvakken**

**Antwoorden
bij de
oriëntatietoets**

**Video's
en andere
leerbronnen**

**Online
oefenen**

**Inzicht in je
voortgang**

**Quickscan
en nog
veel meer!**

Ga naar mijn.examenbundel.nl en log in op Mijn Examenbundel. Met deze code krijg je toegang tot heel veel (digitale) extra's die bij je bundel horen:

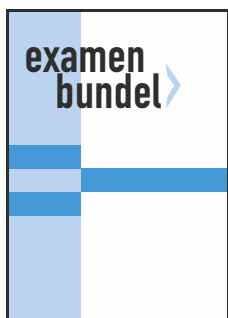
Deze code is uniek en door één persoon te gebruiken. Geldig tot 15 juli 2023.

#ikgazekerslagen

Voorwoord

Met deze **Examenbundel** bereid je je goed voor op het eindexamen en op de schoolexamens. Je oefent met echte examenopgaven. In de uitwerkingen staan de antwoorden met een duidelijke uitleg. Zo weet je precies wat je goed en fout hebt gedaan. !

Gebruik naast deze **Examenbundel** ook het boek **Samengevat** om te leren voor je examen. Hierin vind je een handige samenvatting van alle examenstof.

+

Oefenen met echte examens en duidelijke uitwerkingen

Overzichtelijke samenvatting van de examenstof

Wil je weten op welke datum het centraal examen is?

Ga naar examenbundel.nl/examenrooster voor het actuele examenrooster. Of scan de QR-code:

Namens team **Examenbundel** heel veel succes!

Heb je een vraag of opmerking over deze **Examenbundel**? Ga dan naar examenbundel.nl/contact.

Opmerking

De overheid stelt de regels op voor het examen. Bijvoorbeeld wat de examenonderwerpen zijn, welke hulpmiddelen je mag gebruiken en wanneer het examen is. De auteurs en uitgever hebben deze **Examenbundel** met grote zorg samengesteld. Soms veranderen de regels van de overheid echter of worden er nieuwe afspraken gemaakt over wat die regels betekenen. Raadpleeg daarom altijd je docent of onze website www.examenbundel.nl voor actuele informatie die voor jouw examen van belang is.

Inhoud

- 7 **Stappenplan: hoe leer je met de Examenbundel?**
- 13 **Wat je moet kennen voor het examen maatschappijwetenschappen 2023**
- 17 **Examenprogramma**
- 20 **Vaardigheden bij maatschappijwetenschappen**

Oriëntatietoets

- 25 Opgaven

Deel 1 Oefenen op onderwerp

1 Vaardigheden

- 1.1 Onderzoeksvaardigheden
 - 35 Vragen
 - 41 Hints
 - 42 Uitwerkingen
- 1.2 Argumentatievaardigheden
 - 45 Vragen
 - 46 Hints
 - 46 Uitwerkingen
- 1.3 Statistische informatie interpreteren
 - 47 Vragen
 - 55 Hints
 - 56 Uitwerkingen

2 Vorming

- 60 Vragen
- 72 Hints
- 74 Uitwerkingen

3 Verhouding

- 81 Vragen
- 99 Hints
- 102 Uitwerkingen

4 Binding

- 114 Vragen
- 129 Hints
- 131 Uitwerkingen

5 Verandering

- 139 Vragen
- 150 Hints
- 151 Uitwerkingen

Deel 2a

Examens met uitwerkingen

Examen 2021-I

- 159 Vragen
- 169 Uitwerkingen

Examen 2021-II

- 178 Vragen
- 189 Uitwerkingen

Examen 2021-III

- 198 Vragen
- 210 Uitwerkingen

Deel 2b

Examen 2022-I

Examen 2022-I

- 221 Vragen

De antwoorden en uitwerkingen van het examen 2022-I vind je op mijn.examenbundel.nl.

Bijlagen

Cijferbepaling

Onderwerpregister

Suggesties voor verder lezen

Stappenplan: hoe leer je met de Examenbundel?

Natuurlijk kun je de **Examenbundel** van voor naar achter doorwerken of er kriskras wat onderdelen uithalen om mee te oefenen, maar je kunt het ook systematischer aanpakken. Als je oefenen met de **Examenbundel** combineert met leren uit **Samengevat**, bereid je je optimaal voor op je examen.

Op de volgende pagina's vind je drie routes die laten zien hoe je kunt leren met de **Examenbundel**. Kies de route die past bij jouw manier van leren:

- Route 1: Ga je graag meteen aan de slag? Start met **oefenen per onderwerp**.
- Route 2: Wil je eerst weten waar je staat? Start met **de oriëntatietoets**.
- Route 3: Leer je liever eerst de theorie? Start met **leren per onderwerp**.

Kies de route
die bij jouw
manier van
leren past!

Lees ook de tips!
Voorkom
verrassingen
tijdens je
examen.

#

!

#ikgazekerslagen

Route 1

Ga je graag meteen aan de slag? Start met oefenen per onderwerp.

januari & februari

Maak per week opgaven van een hoofdstuk in deel 1 van de Examenbundel.

Kijk de opgaven na met de bijbehorende uitwerkingen.

Meer dan de helft goed.

De helft of minder goed.

Neem het bijbehorende hoofdstuk in Samengevat door.

Oefen met het onderwerpregister achter in de Examenbundel meer opgaven over dit onderwerp uit de verschillende examens.

Kijk die opgaven na.

Meer dan de helft goed.

De helft of minder goed.

Maak de opgaven van dat hoofdstuk uit deel 1 die je nog niet gemaakt had. Gebruik de hints.

Maak de oriëntatietoets.

Bereken je score met de uitwerkingen op mijn.examenbundel.nl.

Voldoende.

Onvoldoende.

Bestudeer Samengevat over de onderwerpen die minder goed gingen.

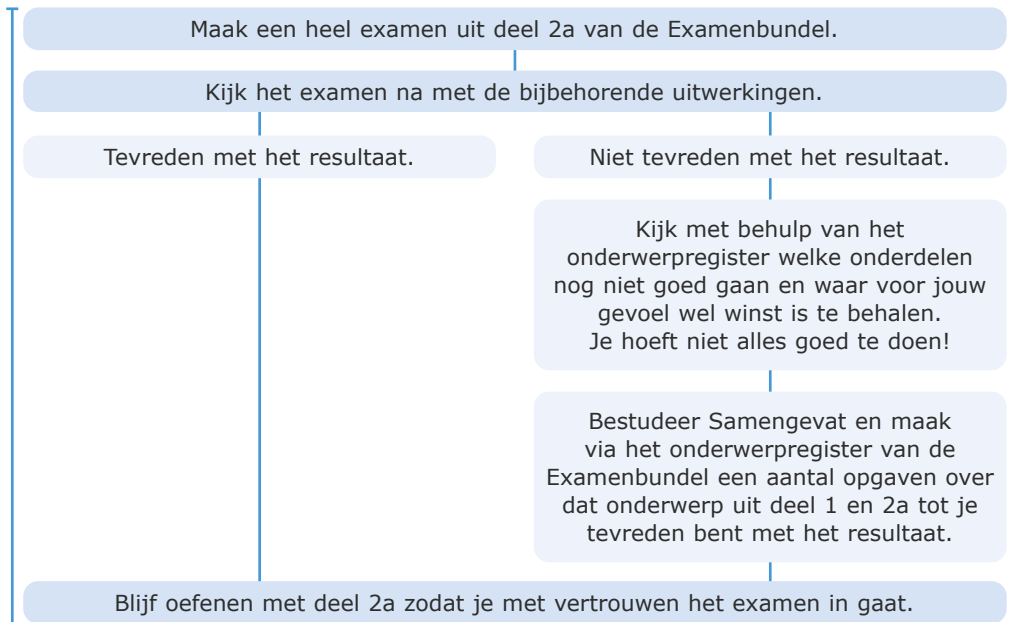
Oefen opgaven uit deel 1 van de Examenbundel en via het onderwerpregister uit de verschillende examens over het betreffende onderwerp. Gebruik de hints!

maart

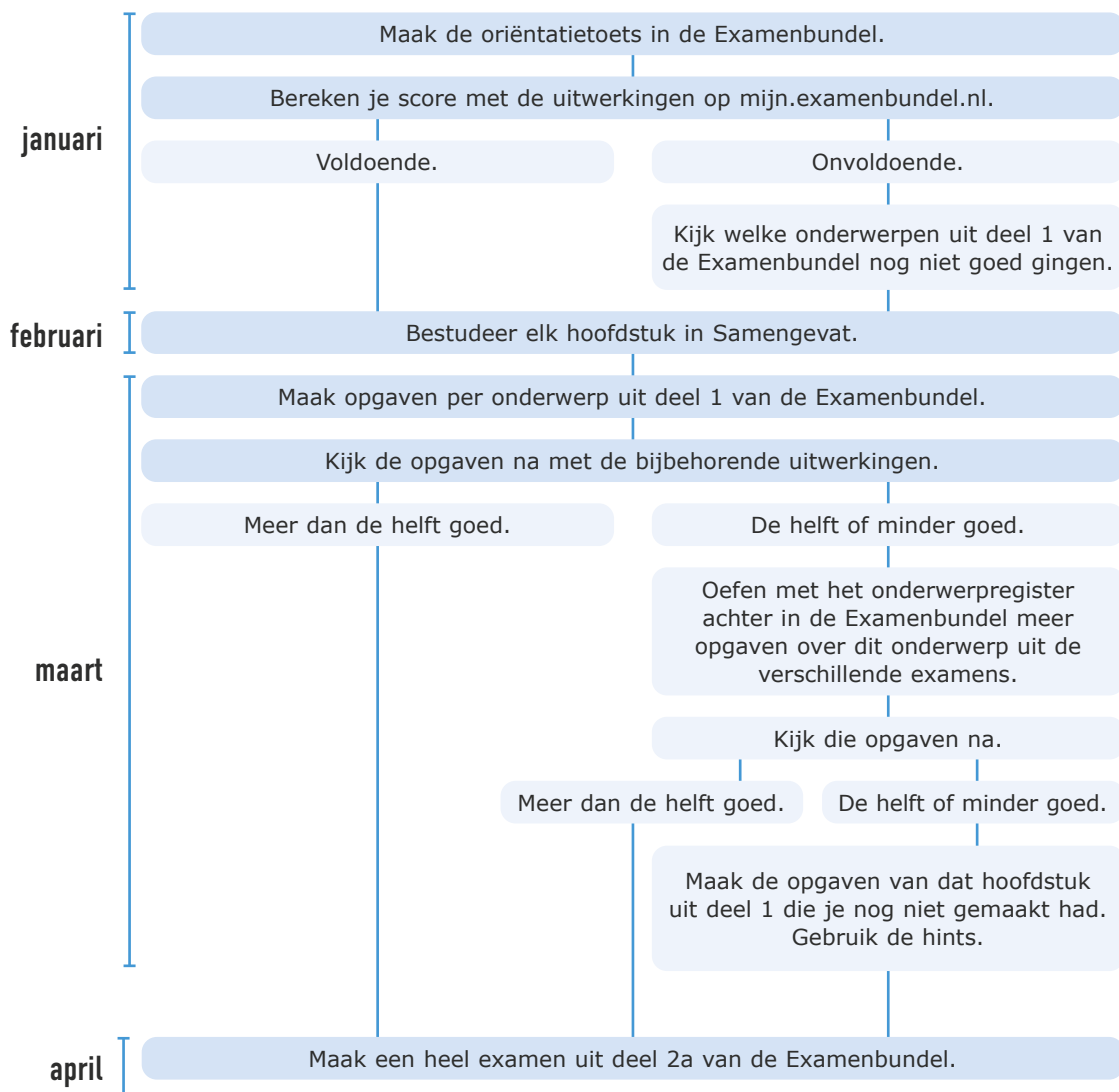
april

#geenexamenstress

Route 2

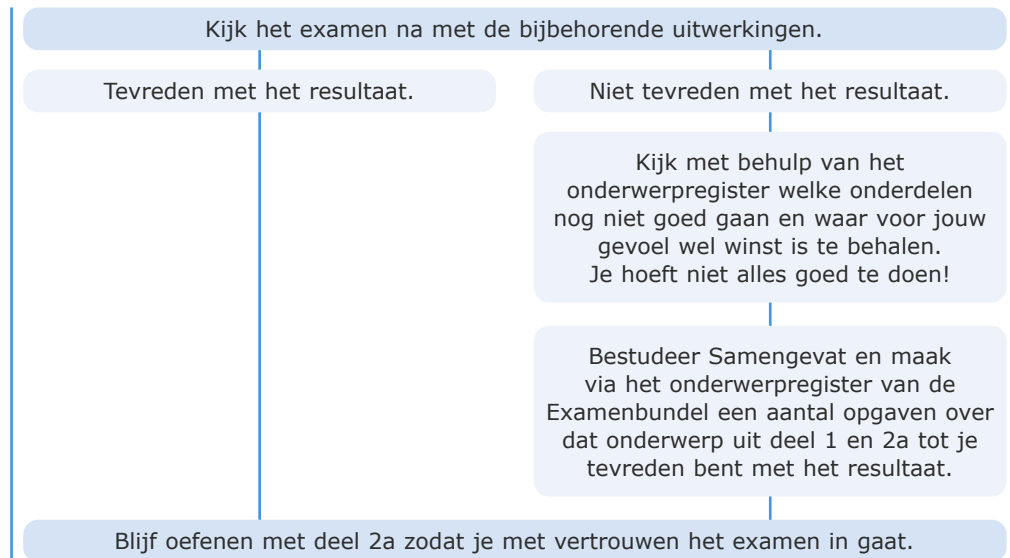
Wil je eerst weten waar je staat? Start met de oriëntatietoets. }

#

april

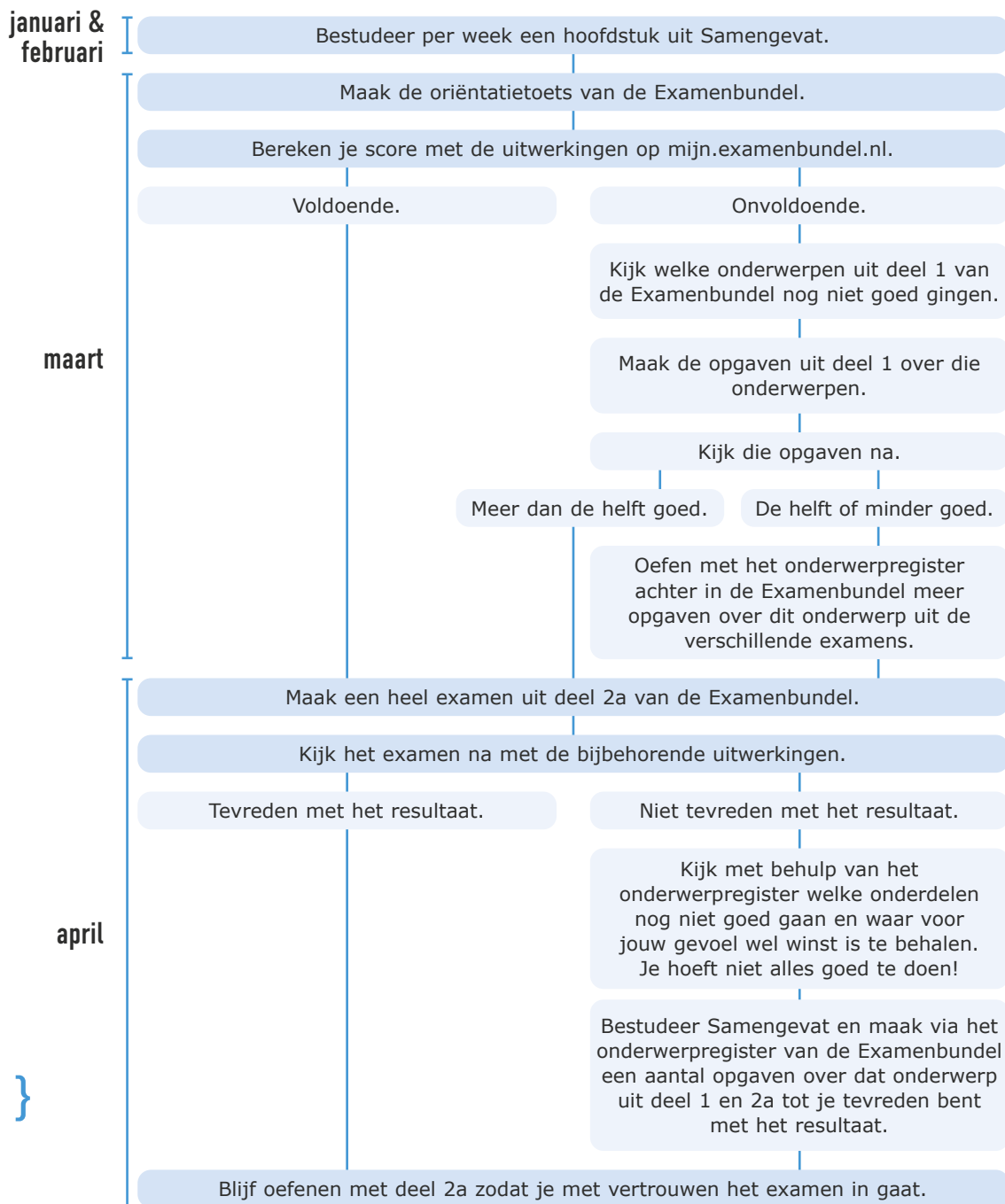

#geenexamenstress

}

Route 3

Leer je liever eerst de theorie? Start met leren per onderwerp.

#geenexamenstress

Wat je moet kennen voor het examen maatschappijwetenschappen 2023

Het programma

Het programma voor het centraal schriftelijk examen maatschappijwetenschappen 2023 bestaat uit **kernconcepten** (centrale begrippen) en uit drie **contexten** (maatschappelijke thema's of vraagstukken). Deze kernconcepten en contexten zijn gerangschikt onder vier **hoofdconcepten**.

	hoofdconcepten			
	vorming	verhouding	binding	verandering
kernconcepten	socialisatie cultuur acculturatie identiteit politieke socialisatie ideologie	sociale (on)gelijkheid macht gezag samenwerking conflict	sociale cohesie sociale institutie groepsvorming cultuur politieke institutie representatie representativiteit	rationalisering individualisering institutionalisering democratisering staatsvorming globalisering
voorgescreven contexten	samenlevingsvormen	maatschappelijke verschillen	veiligheid	geen voor het centraal examen

Als je de titel van een opgave in een centraal examen leest, herken je niet altijd meteen over welke concepten of contexten de opgave gaat. De eerste opgave uit het havo-examen van 2019 bijvoorbeeld heeft als titel *Tatoeages*. Deze opgave gaat over de socialiserende werking van de media, waardoor steeds meer mensen een tatoeage laten zetten. Dit past bij het hoofdconcept vorming. Bij het examenprogramma beperken de opgaven zich echter nooit tot maar één hoofdconcept (met de kernconcepten die daarbij centraal staan), maar er worden ook altijd vragen over andere hoofd- en kernconcepten gesteld. Bij de opgave *Tatoeages* wordt ook gevraagd naar het kernconcept sociale ongelijkheid. Bij dezelfde opgave wordt bovendien nog een vraag gesteld over de context veiligheid. De tweede opgave van het havo-examen 2019 gaat over de context maatschappelijke verschillen, maar worden ook kernconcepten uit het hoofdconcept vorming gevraagd. Een aantal vragen hebben betrekking op het domein vaardigheden.

Het examen maatschappijwetenschappen

Op het examen krijg je twee boekjes. Het ene boekje (het opgavenboekje) bestaat uit 3-5 opgaven. Per opgave (met bijbehorende bronnen) worden 3-8 vragen gesteld met een totaal van 25-30 vragen. De meeste vragen zijn open vragen. In totaal kun je 55-60 punten halen. In de kantlijn bij iedere vraag staat het maximale puntenaantal dat je voor die vraag kunt halen.

In het andere boekje staan de bronnen aan de hand waarvan de vragen zijn geformuleerd (het bronnenboekje). De bronnen zijn vaak tekstgedeelten uit artikelen of onderzoeken, maar het kunnen ook tabellen, figuren of cartoons zijn. Het examen wordt afgenomen in een zitting van drie uur.

Hoofd- en kernconcepten op het examen

Als in een vraag staat dat je de omschrijving van hoofd- of kernconcepten moet gebruiken, gebruik dan in je antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden. Het is niet voldoende als je alleen de hele omschrijving van het kernconcept opschrijft. Je moet het deel van het kernconcept dat je gebruikt, concreet maken met een gegeven uit de bron.

De omschrijving van een kernconcept bestaat uit verschillende delen. Bijvoorbeeld het kernconcept cultuur. De definitie luidt: 'Het geheel van voorstellingen, uitdrukkingsvormen, opvattingen, waarden en normen die mensen als lid van een groep of samenleving hebben verworven'.

Daarin kun je verschillende elementen onderscheiden. Het kan bij cultuur gaan om:

- voorstellingen;
- uitdrukkingsvormen;
- opvattingen;
- waarden en normen.

Afhankelijk van de vraag die wordt gesteld, kies je een van de elementen uit dit lijstje.

In de definitie wordt er nog een onderscheid gemaakt:

mensen kunnen de cultuur verwerven als:

- lid van een groep;
- lid van een samenleving.

Afhankelijk van de vraag kies je een van beide.

Als er gevraagd wordt om een omschrijving van het hoofd- of kernconcept te gebruiken, is het niet nodig de hele definitie op te schrijven. Wél moet je de juiste elementen noemen die je met behulp van de bron concreet maakt.

Een voorbeeld uit het examen van 2018-1:

Leg uit dat Aziatische populaire media deel uitmaken van de Aziatische populaire cultuur. Gebruik in je uitleg:

- een voorbeeld uit tekst 4;
- de omschrijving van het kernconcept cultuur.

Antwoord op deze vraag:

In tekst 4 staat dat Koreaanse en Japanse series bepaalde waarden en normen verbeelden, zoals het belang van familiebanden en waardering voor hard werken.

Waarden en normen zijn een onderdeel van cultuur. Koreaanse en Japanse films en series zijn uitdrukkingsvormen van de Aziatische cultuur.

In dit voorbeeld worden de elementen 'waarden en normen' en 'uitdrukkingsvormen' gebruikt. Ze worden concreet gemaakt door een gegeven uit de bron. Waarden en normen worden concreet gemaakt door de waarden familiebanden en waardering voor hard werken. Het element uitdrukkingsvorm wordt met Koreaanse en Japanse films en series concreet gemaakt.

Je krijgt in dit voorbeeld dus géén punten als je alleen opschrijft dat 'normen en waarden deel uitmaken van de cultuur'. Je krijgt alleen punten als de normen en waarden concreet worden gemaakt met een gegeven uit de bron.

Een ander voorbeeld met het kernconcept cultuur uit het examen van 2017-1.

"Beredeneer dat een toename van de diversiteit in speelgoedfiguren van LEGO kan zorgen voor een verandering in de socialisatie van kinderen. Gebruik in je redenering de omschrijving van het kernconcept cultuur (...)"

Het antwoordmodel van de examenmakers luidt als volgt:

"Als meer groepen (sociale categorieën) in speelgoedfiguren zijn vertegenwoordigd, kan dit bijdragen aan **een andere voorstelling die kinderen hebben over deze groepen/ de samenleving**¹. Kinderen kunnen zich onder andere meer bewust worden van het bestaan van bepaalde groepen in de samenleving. Voorstellingen zijn onderdeel van cultuur." Dit maakt duidelijk dat de elementen uit de definitie bij deze vraag moeten zijn:

- voorstellingen;
- groepen/samenleving (beide goed).

1 Wat **vet** gedrukt staat in het antwoordmodel verwijst naar het element uit de omschrijving dat gekozen moet zijn.

Let op:

Bij de examens tot 2019 werd er in de vraag alleen gevraagd naar 'een kernconcept'. Dat is in 2019 veranderd in 'de omschrijving van het kernconcept'. Let daar dus op als je examenvragen van vorige jaren maakt. Het antwoord dat je moet geven op deze vragen is hetzelfde gebleven: je moet delen van het kernconcept gebruiken en concreet maken met gebruik van de bron.

Bepaling van je cijfer en de normering van het examen

Je gemaakte examen wordt eerst nagekeken door je eigen docent(e) aan de hand van een *correctievoorschrift*, dat is vastgesteld door de vaststellingscommissie maatschappijwetenschappen van het College voor Toetsing en Examens (CvTE). Daarna kijkt een docent(e) maatschappijwetenschappen van een andere school je examen na. Samen bepalen ze het uiteindelijk aantal behaalde punten. Afhankelijk van de landelijke resultaten voor het examen wordt door het CvTE de norm bepaald. Die norm is de omrekening van punten naar cijfers.

Voor de berekening van het eindcijfer voor maatschappijwetenschappen tellen schoolexamen en centraal examen ieder voor 50% mee.

Gebruik van het woordenboek Nederlands bij het examen

Een eendelig verklarend woordenboek Nederlands is toegestaan bij het maken van het centraal schriftelijk examen. In plaats hiervan mag ook gebruikgemaakt worden van een woordenboek van Nederlands naar een vreemde taal, bijvoorbeeld naar de eigen thuistaal van de kandidaat. Een woordenboek kan een hulpmiddel zijn dat zekerheid geeft bij een enkel woord of begrip. Wel kan te veel opzoeken van woorden of begrippen tot tijdnood leiden. Een ander punt is dat omschrijvingen van begrippen in het woordenboek niet altijd overeenkomen met de omschrijvingen van deze begrippen in de vaktaal. Alleen de formulering van de begrippen zoals omschreven in de syllabus Maatschappijwetenschappen HAVO, versie examen 2023¹ zijn geldig.

Andere hulpmiddelen

Naast het woordenboek Nederlands zijn er ook andere hulpmiddelen toegestaan, zij het dat die bij de beantwoording van de vragen van het examen maatschappijwetenschappen niet direct van belang zijn. Het gaat dan om schrijfmateriaal, tekenpotlood, blauw en rood kleurenpotlood, liniaal, passer, geometrische driehoek, vlakgum en rekenmachine.

Vorbereiding op het examen met deze bundel

- Zorg ervoor dat je goed vertrouwd bent met de uitwerkingen van het examenprogramma, zoals die beschreven staan in de havo syllabus voor het examen van 2023.
- Maak de oefenopgaven in deze bundel. Daarmee kun je nagaan of je de vragen kunt beantwoorden en of deze antwoorden overeenkomen met de uitwerkingen bij de vragen in deze bundel.
- Maak de examens maatschappijwetenschappen van 2018 en 2019. Niet alleen heb je dan een beeld van hoe een examen er in zijn geheel uitziet, maar ook van wat de juiste antwoorden zijn die in het antwoordmodel beschreven staan.
- Neem kennis van de berichtgeving van de media over maatschappelijke en politieke onderwerpen; lees – eventueel naast een regionale krant – regelmatig een landelijke kwaliteitskrant (bijvoorbeeld *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw*), en kijk regelmatig naar het *NOS Journaal* en/of *RTL 4 Nieuws* en/of luister regelmatig naar het *NOS Radio 1 Journaal*.

Het examen is echter al een jaar voor de dag waarop het examen plaatsvindt, gemaakt. Dus het is niet nodig enkele weken voor het examen een nieuwsitem uit te spitten. Dat zal niet voorkomen in het examen.

1 www.examenblad.nl.

examenbundel >

havo Nederlands
havo Engels
havo Duits
havo Frans
havo Economie
havo Bedrijfseconomie
havo Maatschappijwetenschappen
havo Geschiedenis
havo Aardrijkskunde
havo Wiskunde A
havo Wiskunde B
havo Scheikunde
havo Biologie
havo Natuurkunde

samengevat }

havo Economie
havo Bedrijfseconomie
havo Maatschappijwetenschappen
havo Geschiedenis
havo Aardrijkskunde
havo Wiskunde A
havo Wiskunde B
havo Scheikunde
havo Biologie
havo Natuurkunde
havo/vwo Nederlands 3F/4F
havo/vwo Rekenen 3F

Tips, tricks en informatie die jou helpen bij het slagen voor je eindexamen vind je op examenbundel.nl! Nog meer kans op slagen? Volg ons ook op social media. #geenexamenstress

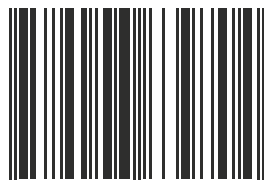
examenidoom + examenbundel + samengevat + zeker slagen! = #geenexamenstress

examenidoom

havo Engels
havo Duits
havo Frans

zeker slagen!

voor vmbo, havo én vwo

9 789006 639704